

تبیین راهبردهای گردشگری در شهر چابکسر با تاکید بر زیباسازی فضای ساحلی

آرزو رمضانپور مقدم^۱، مجید سنایی^۲

^۱ کارشناسی ارشد مهندسی شهرسازی، گرایش مدیریت شهری، دانشگاه کمال الملک نوشهر، مازندران (نویسنده مسئول)

^۲ عضو هیات علمی دانشگاه کمال الملک نوشهر، دکتری برنامه ریزی شهری و منطقه ای

چکیده

رشد بدون برنامه گردشگری در مناطق ساحلی شهری و عدم توجه به خواست و نظرات مردم محلی که در نهایت منجر به تمرکزگرایی برنامه ها می شود؛ می تواند آسیب های جدی بر شهرها و روستاها اطراف وارد سازد. توسعه گردشگری سواحل از طریق زیباسازی فضای ساحلی بیش از پیش دارای اهمیت می باشد تا امکان استفاده از قابلیت های فرهنگی موجود فراهم شود. برنامه ریزی راهبردی در این زمینه با رویکرد جدیدی به نظریه تبادلات اجتماعی می نگرد که با نگرش جوامع شهری و با تأکید بر تبادل منافع و هویت محلی و تاریخی تعریف می کند. این مقاله باهدف تدوین استراتژیهای مناسب برای توسعه گردشگری در نواحی ساحلی شهر چابکسر با رویکرد زیباسازی محیط ساحلی انجام شده است که از لحاظ ماهیت کیفی و نوع تحقیق، کاربردی و توسعه ای انجام شده است. وجود جاذبه سواحل زیبا، زمینه جذب گردشگر به شهر چابکسر را فراهم نموده است، اما به دلیل وجود نقاط ضعف زیر ساختی (خدمات و امکانات رفاهی)، عدم سرمایه گذاری و برنامه ریزی در ابعاد توسعه گردشگری و نیز مشارکت ضعیف، اجباری و هزینه ای (غیر داوطلبانه و غیرآگاهانه) محلی در اجرای پروژه های ملی، این شهر امکان استفاده از فرصت ها موجود گردشگری را آن گونه که شایسته است به دست نیاورده است. مطالعات صورت گرفته، نشان می دهد که در راستای نیل به توسعه پایدار گردشگری ساحلی، مقبول ترین راهبرد توسعه صنعت گردشگری در شهر چابکسر، راهبرد بازنگری است.

واژه های کلیدی: گردشگری، برنامه ریزی راهبردی، زیباسازی فضای ساحلی، چابکسر.

۱-مقدمه

با توجه به مسائل و مشکلات جامعه امروز، افراد برای گذراندن اوقات فراغت و فرار از مشکلات زندگی، محیط های آرام و دارای مناظر طبیعی را انتخاب می کنند. گردشگری ساحلی برای همه سنین جذابیت دارند. مردم علاقه دارند بعضی از تعطیلات خود را در شهرهای ساحلی به سربرند. از جمله مسائل بسیار مهمی که در حوزه مطالعات و جذب گردشگری توجه به آن ضروری می باشد، موضوع زیباسازی فضای سواحل است. زیباسازی فضای سواحل یکی از راههای جذب گردشگر به شمار می رود کمتر مورد توجه برنامه ریزان و طراحان شهری می باشد. از طرف دیگر این روند باعث کاهش مهاجرت به مناطق دیگر بوده و می تواند یکی از مقاصد گردشگران داخلی به شمار برود، ولی به دلیل فقر طراحی ساحلی با توجه به اقلیم نمی تواند پذیرای گردشگران و شهروندان در برخی از فصول سال و ساعات شبانه روز باشد. تمامی بخش های پیاده راه ساحلی می بایست به راحتی و روشنی، برای تمامی افراد قابل دسترسی باشد. ایجاد ارتباط میان واحدهای مجاور می بایست به صورت آشکار و واضح برای هر چه کم شدن تعارضات میان پیاده و سواره صورت پذیرفته و طراحی شود. مسیرهای پیاده، بخشی لاینفک از یک ساحل شهری است. [۱]

خوشبختانه به دلیل زیبایی های بی نظیر دریا در شهر چابکسر، این مسیرها از جذابیت کافی و منحصر وجود تجهیزات مناسب برای افراد استفاده کننده از فضای ساحلی مانند سرویس های بهداشتی، کیوسک های اطلاع رسانی، محل هایی برای نشستن و حتی سایبان های سبک، در ارتقاء کیفیت محیطی مؤثرند. روش پژوهش در این مقاله بصورت کیفی می باشد. در پایان نیز بر اساس نتایج مطالعات و تحلیل های انجام شده، پیشنهادات و راهکارهایی جهت بالا بردن سطح کیفی زیباسازی ساحلی و رضایت شهروندان و گردشگران بومی و غیربومی ارائه می شود.

۲-ساحل و فضاهای ساحلی در شهر

آب در تمام فرهنگ ها بخصوص در فرهنگ ایرانی از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده است و در اکثر موارد عنصر آب موجبات پیوند اجتماعی را فراهم آورده است، این امر باعث شده که هر جا آب به نحوی در شهر امکان تجلی می یابد همواره نقش بارزی در جذب مردم همان شهر با مسافری ایفا کند و به این ترتیب تبدیل به شاخصی شده که در تصویر ذهنی شهروندان با مسافری از آن شهر نقش کلیدی دارد و افراد در درون این شهرها موقعیت خود را نسبت به آب در مقام مهم ترین نشانه شهری می سنجند. همچنین می توان گفت با تعدیل دمای هوا نقش مهمی در تامین آسایش محیط پیرامون خود ایفا می کند؛ لبه نرم و دعوت کننده آب در شهرها این قابلیت را دارد که به صورت طبیعی با سایر عناصر ترکیب شده و فضایی متنوع برای انواع فعالیت ها به دست دهد. با وجود این پتانسیل امروزه در شهرهای ساحلی خود بیشتر شاهد ظهور پارک های کناره ای یا سواحل یکنواخت هستیم که به زحمت انگیزه ای برای انجام فعالیت های متنوع در شهروندان بر می انگیزد (پاکزاد، ۱۳۷۶). توجه به کناره های آب و پیدایش فضاهای عمومی در سواحل در سراسر آمریکا حاصل فرایندی است که به دهه های گذشته برمی گردد. سواحل که زمانی محل داد و ستد، نظامی گری و صنایع بودند و حتی نقاط از نظر افتاده ای به شمار می آمدند، به طور روز افزون واجد کار کردی اقتصادی و اجتماعی برای جوامع شان دیده می شوند [۲]. ایجاد فضایی مناسب در ساحل برای بهبود عملکرد آن و ایجاد محیطی پویا برای زندگی و عنصر فعالی از شهر از اهداف جوامع شهری می باشد. سواحل بخشی از هویت اکولوژیک شهرهای حاشیه دریا به شمار می آید و در سازمان فضایی، بصری و کالبدی شهر به عنوان عنصری شاخص و موثر خود را نشان می دهند. نیازهای شهری، اجتماعی، زیست محیطی و اکولوژیکی، احیای سواحل را در سرفصل عناوین و موضوع اصلی حیات دوباره شهرها قرار داده است. در واقع با زنده نمودن هویت ساحل با توجه به مفاهیم پیش رو، طراحان شهری و معماران منظر به دنبال راهکارهایی هستند تا مفهوم ساحل دریا و پتانسیل های ناشی از همنشینی با آن را با مفهوم شهر تلفیق کنند و سطح کیفی و کمی محیط و فضای شهری را ارتقا بخشند [۳].

۳-زیباسازی فضای سواحل

مسیر های پیاده ساحلی یا پیاده راه ها جزئی از فضاهای عمومی شهری است که امروزه به دلیل تاکید بیش از حد بر حرکت سواره و حل مسائل مختلف آن و غفلت از ساماندهی و برنامه ریزی برای حرکت پیاده و نیز به لحاظ برقراری ارتباط فضایی بین عملکردهای شهری و تقویت روابط اجتماعی، در بین برنامه ریزان، طراحان شهری و نیز شهروندان حائز اهمیت می باشد و ایجاد گرایشی نوین در شهرسازی معاصر تحت عنوان جنبش « پیاده گستری» یا «گسترش فضاهای پیاده» یا «برنامه ریزی پیاده» را به همراه داشته است. مسیرهای پیاده باید تا حد امکان مستقیم طراحی شوند. چنانچه اتصال مسیرها ناقص باشد، در جزئیات طرح در درجه دوم اهمیت قرار می گیرد. مسیرها باید براساس تحلیل و پاسخ به نیازهای آن محل، انتخاب شوند. بنابراین یکی از راه های دستیابی به این هدف، ایجاد مسیر در طرح جدید فضای سبز نیست بلکه میتوان براساس مسیرهای تردد ایجاد شده توسط عابران، راه را انتخاب کرده و عملیات سنگ فرش را انتخاب نمود. این مسیرها پیش از اینکه مسدود باشند، باید شامل انحناهای منفصل به محل های مخصوص توقف و استراحت باشند. می بایست بین محوطه پارکینگ، سنگ فرش، استراحت گاه، ورودی و غیره با تجهیزات و امکانات نشیمن، روشنایی و علائم و راهنماها تطابق و هماهنگی وجود داشته باشد [۴]. عناصر بصری شامل مجموعه عناصری هستند که از « زمینه های مختلف موضوعات سازمان بصری، معرف هویت و توانمندیهای منظر یک حوزه مشخص هستند و موجب خوانایی و ارتقای منظر مجموعه شده و در نقشه ذهنی افراد جایگاه خاصی برای کمک به جهت یابی و راهیابی در مجموعه دارا هستند. این عناصر عبارتند از نشانه ها و نمادین، کیفیت های محیطی، کیفیت های بصری، ورودی و دروازه، عرصه های عمومی، کناره های محدودکننده یا اتصال دهنده و مسیرها. [۵]

مبلمان ساحلی وعناصر مکمل فضای ساحل، با هدف تسهیل ایمن سازی، زیباسازی، هدایت و کنترل جریان حرکت، سکون، تفریح، اضطراب، کاروندگی ایجاد می شود که ما در گذراندن اوقات فراغت خود در سطح ساحل نیازمند این عناصر هستیم. به واسطه این عناصر است که گذران اوقات فراغت را می توان دل انگیزتر سپری کرد. نواحی ساحلی شهر چابکسر به عنوان فضاهای گردشگری از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده است. این نواحی به دلیل ترکیب محیط طبیعی ومصنوع باعث بوجود آمدن فضاهای عمومی وتفرج گاهای شهری شده اند که مورد توجه برنامه ریزان وطراحان ومديريت گردشگری می باشد. براساس تحقیقات انجام گرفته شده مهمترین عواملی که میتواند رضایت شهروند وگردشگر رابه دنبال داشته باشد ومحیط های ساحلی را دل انگیزتر کند، مبلمان ساحلی می باشد. [۶]

مبلمان شهری در تعریف شخصیت عملکردی فضاهای شهری نقش مهمی ایفا میکند و در چگونگی روحیه شهر و مردم بسیار موثر است. طراحی، اجراء و مکان یابی صحیح مبلمان شهری که همواره بر طبق نیاز مردم و چگونگی کارکرد فضای شهری انجام میشود میتواند در صورت اجرای صحیح تمامی مراحل، فضای شهری نسبتاً مطلوبی را پدید آورد. در غیر اینصورت، مبلمان شهری به عنوان اجزاء زائد و ناکارآمد عمل نموده که نه تنها مردم نمیتوانند از آن استفاده نمایند بلکه به علت بلا استفاده بودن امکان تخریب آن از سوی برخی از اشخاص وجود دارد و به جای زیباسازی محیطهای ساحلی باعث ایجاد منظر نامناسبی از این نوع فضاها میگردد. از این رو در ساماندهی مراکز گردشگری، کارآئی و زیبایی مبلمان شهری در زیبایی و عملکرد فضاهای شهری بسیار موثر است. [۷] امروزه فضاهای شهری بخصوص پیاده راه های ساحلی مورد توجه فراوان مردم جهت گذران دادن اوقات فراغت میباشد، در برنامه ریزی ها باید جهت ایجاد جذابیت بیشتر این مراکز جهت جذب جمعیت و تامین آسایش استفاده کننده گان از فضاهای شهری و همچنین تامین درآمد مناسب و ایجاد فعالیت های اقتصادی به ساماندهی اینگونه فضاها با ایجاد انواع و رنگ بندی تجهیزات مورد نیاز و شاخص های زیبایی شناسی محیط های شهری برای آسایش شهروندان پرداخت. [۸]

۴-تأثیر عوامل زمینه‌گرا در زیباسازی فضای ساحلی شهر چابکسر

۴-۱-اقلیم:

در معماری شهر چابکسر با قرار گیری سطوح رنگی در و پنجره و نور گیرها به فرمی انتزاعی از رنگ می‌رسیم که فضاهای مختلف را محدود کند کرده و از هم جدا می‌نماید. این سطوح رنگی و شیشه‌های مربوط به آن علاوه بر اینکه در گیرا تر کردن فضا موثرند، باعث تنوع در محیط زندگی ساکنین نیز می‌شود و حسی از زمان را القا می‌کند. طراح اینگونه فضاها با شناختی که از کاربرد رنگ‌ها داشته و همچنین با بکار گیری رنگ‌های خالص این این فضاها را زنده تر و فعالتر نموده است. با توجه به خاصیت رنگهای سرد و گرم شناخت نور، رنگ‌های اصلی و مکمل را در کنار هم قرار داده تا به بیان خاص خود در فضا دست یابد. وقتی که رنگهای قرمز، زرد و آبی که دارای خلوصی به یک اندازه باشند می‌توان دید که زرد و قرمز جلوتر از آبی دیده می‌شوند.

۴-۲-خلاقیت:

در طراحی رنگ‌های در و پنجره‌ها و نور گیرهای خانه‌های قدیمی چابکسر، اصول طراحی رنگ به خوبی رعایت شده است و می‌توان سه کیفیت مختلف رنگ که عبارت‌اند از: رنگمایه، ارزش رنگ و خلوص رنگ را در جهت مقاصد طراحان مشاهده کرد. در طراحی این فضاها و اثرهای رنگی از فرم‌های انتزاعی بصری خاصی همچون خط، شکل، حجم و بافت که خود جزئی از عناصر فرم و عناصر طراحی محسوب می‌شوند، می‌باشد. خطوط به کار رفته در سر درها و نورگیرها خود به عنوان محرک بصری (البته با توجه به فرم‌های هندسی خاص چون مثلث، دایره، چند ضلعی، مستطیل، مربع و...) در این طراحی‌ها به کار رفته است و همین خطوط و طرح‌ها باعث ایجاد واکنش‌های حسی در ناظر به صورتی مثبت می‌گردد که نتیجه‌ی عواملی چون توازن، تضاد، اختلاف، یا حتی تقارن می‌باشد.

۵-نتیجه‌گیری

ضرورت توسعه و ارتقای کیفی و بصری زیبا سازی فضای ساحلی را برای نشاط به ویژه در شرایط اقلیمی مانند شهر چابکسر یک اصل حیاتی است و آراستگی ساحل شهری میتواند بسیاری از دغدغه‌های روحی و جسمی زندگی شهری را تعدیل کرده و زمینه فعالیت پویای شهر را فراهم کند. با توجه به آنچه که بیان گردید می‌توان با بهره‌گیری از زیباسازی ساحلی و مکان یابی مناسب و وجود تجهیزات مناسب برای افراد استفاده کننده از فضای ساحلی مانند سرویس‌های بهداشتی، کیوسک‌های اطلاع رسانی، محل‌هایی برای نشستن و حتی سایبان‌های سبک، در ارتقاء کیفیت محیطی و بصری ساحل افزود. همچنین میتوان در همین ارتباط، وجود نیمکت‌ها و محل‌های مناسب برای نشستن و لذت بردن از مناظر و چشم اندازهای ساحلی بسیار مهم و الزامیست، زیرا فرصتی را برای آسودن و تعامل اجتماعی را پدید آورده و به خلق فضاهای صمیمی کمک می‌کند.

منابع

۱. ابراهیمی، سمیه، (۱۳۸۷)، برنامه‌ریزی توسعه پایدار شهرهای ساحلی: شهر بابلسر. پایان نامه کارشناسی ارشد گروه جغرافیا دانشگاه یزد، استاد راهنما: دکتر محمد حسین سرایی.
۲. اشرفزاده، محمد رضا، (۱۳۸۹)، ارزیابی آثار زیست محیطی پروژه‌های گردشگری ساحلی. فصلنامه پژوهش‌های محیط زیست، سال ۱، شماره ۱.

۳. بزی، خدارحم و فرضعلی سالاری سردری، (۱۳۸۹)، ارزیابی و برنامه‌ریزی گردشگری صنعتی در منطقه پارس جنوبی. فصلنامه میراث و گردشگری، مرکز گردشگری علمی- فرهنگی دانشجویان ایران، سال اول، شماره سوم.
۴. جعفری، عباس، (۱۳۷۹)، گیتاشناسی ایران دایره المعارف جغرافیای ایران، انتشارات گیتاشناسی.
۵. جی سی، (۱۳۷۶)، بارو، توسعه پایدار، مفهوم، ارزش و عمل. ترجمه سید علی بدری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره پیاپی ۴۴.
۶. خانی، فضیله، ابوطالب قاسمی و سمه جانی و علی قنبری نسب، (۱۳۸۸)، بررسی اثرات گردشگری ساحلی با تکیه بر نظرسنجی از خانوارهای روستایی، مطالعه موردی: روستای چمخاله، شهرستان لنگرود. فصلنامه جغرافیای انسانی، سال اول، شماره چهارم.
۷. سازمان جهانی جهانگردی، (۱۹۹۹)، مدیریت گردشگری در مکان‌های دارای میراث، ایکوموس- ICOMOS، مکزیک.
۸. سالاری سردری، فرضعلی، (۱۳۸۹)، ارزیابی قابلیت دسترسی و کاربرد بهینه فضاهای عمومی در شهر ساحلی عسلویه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل.
۹. سرائی، محمدحسین، سعیده مؤیدفر و مریم بیرانوندزاده، (۱۳۸۹)، صنعت گردشگری گامی نوین در جهت توسعه منطقه‌ای، مطالعه موردی: سیستان و بلوچستان. چهارمین کنگره بین المللی جغرافی دانان جهان اسلام، دانشگاه زاهدان.
۱۰. شاریلی، جولیا، (۱۳۸۰)، گردشگری روستایی. ترجمه منشی زاده، رحمت الله و نصیری، فاطمه، تهران، نشر منشی.
۱۱. شریف‌زاده، ابوالقاسم و همایون مراد نژاد، (۱۳۸۱)، توسعه پایدار و گردشگری روستایی. ماهنامه اقتصادی جهاد، شماره ۲۵۱ و ۲۵۰، ص ۴۷-۶۱.
۱۲. قریشی مینا آباد، محمد باسط، (۱۳۹۰)، رزیابی عملکرد مجتمع های گردشگری ساحلی. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال اول، شماره ۴.